

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕДЖІ

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF THE FUTURE MUSIC TEACHER' PROFESSIONALISM FORMATION AT PEDAGOGICAL COLLEGE

У статті висвітлюються теоретичні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя музики в освітньому середовищі педагогічного коледжу. У контексті досліджуваної проблеми автори звертають увагу на сукупність таких понять, як «професійна готовність», «професійна зрілість», «професійна компетентність». Акцентовується увага на необхідності формування професіоналізму майбутнього фахівця музичної освіти відповідно до сучасних змін і потреб суспільства.

Центральне місце у процесі формування професіоналізму належить розвитку професійно значущих якостей і потенцій майбутнього вчителя, його ціннісних орієнтацій, професійних настанов. Професіоналізм – це складне поняття, що інтегрує в собі комплекс складників: це і методична обізнаність, педагогічна майстерність, високий рівень ерудиції, духовності, толерантності, багатий потенціал моральних цінностей, наявність адекватної самооцінки, креативність, професійна культура. Особливої уваги потребує активізація самостійної пізнавальної діяльності, формування в майбутніх учителів мистецьких дисциплін цілеспрямованої мотивації до саморозвитку, самовдосконалення, тобто повноцінної реалізації своїх можливостей і різносторонніх здібностей.

Важливе для успішного формування професіоналізму майбутнього вчителя музики забезпечення таких педагогічних умов, як: достатня музично-теоретична, психофізіологічна, методико-педагогічна підготовленість учителя, що включає знання закономірностей музичного мистецтва, зв'язків елементів музичного твору, засобів музичної виразності.

У статті здійснено спробу детально виокремити педагогічні умови формування професіоналізму майбутнього вчителя музики в педагогічному коледжі. Професіоналізм – це динамічна характеристика стану професійної готовності до педагогічної діяльності. Відзначається, що специфікою професіоналізму фахівця означеного профілю є така невід'ємна складова частина, як «мистецька компетентність».

Ключові слова: педагогічний коледж, учитель музики, професіоналізм, професійна готовність, професійна зрілість, мистецька компетентність.

The article highlights aspects of professional readiness of future music teachers in the educational environment of the pedagogical college. In the context of the studied problem, the authors pay attention to a set of concepts such as "professional readiness", "professional maturity", "professional competence". Emphasis is placed on the need to form the professionalism of the future specialist in music education in accordance with modern changes and needs of society.

Central to the content of the process of forming professionalism is the development of professionally significant qualities and potentials of the future teacher, his values, professional attitudes. Professionalism is a complex concept that integrates a set of components: methodological awareness, pedagogical skills, high level of erudition, spirituality, tolerance, rich potential of moral values, the presence of adequate self-esteem, creativity, professional culture. Particular attention needs to be paid to the intensification of independent cognitive activity, the formation of future teachers of art disciplines purposeful motivation for self-development, self-improvement, that is the full realization of their capabilities and diverse abilities.

Important for the successful formation of the professionalism of the future music teacher is to ensure the following pedagogical conditions: sufficient musical-theoretical, psychophysiological, methodological and pedagogical training of teachers, including knowledge of the laws of music, the connection of elements of music, musical expressions.

The article attempts to single out in detail the pedagogical conditions for the formation of the professionalism of the future music teacher at the pedagogical college. Professionalism is a dynamic characteristic of the state of professional readiness for pedagogical activity. It is noted that the specifics of the professionalism of a specialist of this profile is such an integral component as "artistic competence".

Key words: pedagogical college, music teacher, professionalism, professional readiness, professional maturity, artistic competence.

УДК 378.147:37.016:78
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/30-1.24>

Поліщук О.В.,
викладач фортепіано
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Чайка В.А.,
викладач вокала
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Шуль Г.К.,
викладач вокала
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Професійна діяльність учителя музики в цілісному контексті педагогічної діяльності посідає особливе місце, що зумовлюється унікальністю педагогічної професії, роллю вчителя в усьому подальшому житті людини. Саме тому на перший план у системі освіти майбутніх учителів музики висувуються вимоги, пов'язані не тільки з їхньою загальнотеоретичною, дидактико-методичною підготовкою, а передусім із розвитком загальної особистісної, професійної зрілості.

Необхідність формування в майбутніх учителів музики професіоналізму пов'язана з об'єктивними процесами реформування освіти, що вимагають від педагогів освоєння інноваційних технологій, посилення індивідуально-творчого характеру освіти. Отже, завдання освітніх навчальних закладів полягає не у традиційній трансляції системи базових знань та умінь, визначених змістом педагогічної освіти, а у формуванні у студентів потреби до професійного зростання, активізації їхньої життєвої позиції, становлення

та розвитку особистісних, професійно значущих якостей.

Особистість і професійна компетентність фахівця – «сукупний продукт» усіх педагогічних систем, що діють і взаємодіють в освітніх умовах. Кожна з них виконує своє спеціальне призначення, є компонентом цілісної системи формування особистості спеціаліста як майбутнього професіонала.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аспект формування професіоналізму майбутнього вчителя музики все ще залишається малодослідженим.

Сучасні вчені студіюють широке коло проблем, пов'язаних із професіоналізмом учителя взагалі й музичним зокрема. Розглянуто різні аспекти проблеми професійного саморозвитку вчителя у працях М. Костенко, П. Марченко, Б. Золотарьової, О. Дем'янчука, А. Бистрюкової, Л. Бутенко, В. Шпак, Н. Миропільської, А. Зарицької, В. Черкасової та інших.

Водночас залишаються малорозробленими питання формування професіоналізму майбутнього вчителя музики в умовах педагогічного коледжу, що і є метою нашого дослідження.

Ми акцентуємо увагу на узагальненні педагогічних умов успішного формування професіоналізму майбутнього вчителя музики в педагогічному коледжі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Натепер мало досліджень, у яких би вивчалася своєрідність формування професіоналізму студентів педагогічного коледжу під час навчання гри на фортепіано, опанування постановки голосу.

Мета статті – виокремлення педагогічних умов формування професіоналізму вищезначеного контингенту під час навчання музики.

Виклад основного матеріалу. Питання професіоналізму майбутнього працівника освітніх закладів актуальне у психолого-педагогічному аспекті. Теоретичний аналіз досліджень із проблем засвідчує, що поняття «професіоналізм» розглядається у взаємозв'язку з такими категоріями, як «професійна компетентність», «професійний саморозвиток», «професійне самовдосконалення», «професійна готовність».

На нашу думку, професіоналізм найбільш корелює з такими термінами, як «професійна компетентність», «професійний саморозвиток». З огляду на це зупинимось на визначенні вищезазначених понять.

Детальний аналіз наукового фонду дозволив А. Бистрюковій трактувати «професійний саморозвиток як цілеспрямовану, багатоаспектну самозміну, інтеграційний творчий процес і стан людини, заснований на взаємодії внутрішньо значущих і активно-творчо сприйнятих зовнішніх чин-

ників, якісним показником якого є суб'єктивність» [1, с. 7]. Ми підтримуємо пропозицію вказаної дослідниці в тому, що структуру професійного саморозвитку майбутнього вчителя становлять особистісні якості та сукупність видів компетенцій, становлення яких відбувається послідовно.

Професійну готовність чимало дослідників розуміють як складне структурне утворення. Нам імпонує думка С. Чиж, яка розглядає його у двох аспектах: «як функціональний стан і як стійка характеристика особистості і інтегративна якість особистості, яка включає систему мотивів, етапів, знань, умінь і навичок, повного досвіду» [2, с. 5].

Існує думка, що професійна готовність майбутнього вчителя об'єднує особливості та професійні якості, що дають змогу забезпечити успішну професійну діяльність. Як і професійна готовність, професійний саморозвиток, професіоналізм формуються у процесі навчання, самоосвіти, самовдосконалення. Безумовно, це складний і тривалий процес, шлях до досягнення вершин професійної зрілості.

У процесі наукового пошуку з'ясовано, що суб'єктно-діяльнісний підхід до процесу професійної підготовки фахівця є провідним. Означений підхід забезпечує суб'єкт-суб'єктний рівень взаємодії студента й викладача.

Центральне місце у змісті процесу формування професіоналізму належить розвитку професійно значущих якостей і потенцій майбутнього вчителя, його ціннісних орієнтацій, професійних настанов.

У довідкових джерелах «готовність» тлумачиться як «згода зробити щось», стан підготовленості до чогось, стан зрілості [3, с. 287], а «підготовка» розглядається як «запас знань, навичок, досвід, набутий у процесі навчання практичної діяльності» [4, с. 329]. Цілком правомірним вважаємо розгляд професійної підготовки як результатів готовності.

У контексті досліджуваної проблеми актуальним є пояснення суті професійної компетентності. Вихідним у розумінні сутності означеного терміна є ключове слово «компетентність», яке розуміється як ознака значення «компетентний». За визначенням, наведеним у «Новому тлумачному словнику української мови», компетентний – це «знаючий, поінформований, авторитетний у певній галузі, що володіє компетентністю» [3, с. 234].

Аналіз наукового фонду дозволяє узагальнити, що поняття «компетентність» здебільшого тлумачиться як сукупність знань, умінь і досвід їх використання. Цілком слушним вважаємо міркування професора Р. Пріми, що «якість результату професійної підготовки випускника вищої педагогічної школи розуміється як відповідність її сучасним «викликам часу» і розвивається через поняття «компетентність» [5, с. 89]. Ми переконані, що означений конструкт є суттєвим у формуванні

професіоналізму фахівця музики в педагогічному коледжі.

Відзначимо, що поглибленому уявленню про змістову сутність поняття «професіоналізм» учителя сприятиме осмислення його у взаємозв'язку і порівнянні з вищезазначеними категоріями.

Чим вищий рівень професійної компетентності, професійної зрілості фахівця, тим вищий рівень його професійної готовності, його професіоналізму.

Цінною вважаємо позицію дослідників І. Мельник, М. Семенюк стосовно значного впливу освітньо-виховного закладу на розвиток професіоналізму майбутнього вчителя. Ми підтримуємо думку авторів, що «освітньо-виховне середовище є важливим джерелом формування майбутнього педагога» [6, с. 30, 31].

Для студента суттєво спроектувати, спланувати свою професійну самоосвіту та спрямувати її в єдино правильне русло – досягнення високого професіоналізму.

Зазначимо, деякої акцентуації набуває положення про те, що професіоналізм фахівця минулого і сучасного значно різняться. Якщо в минулому професія здобувалася на все життя і не зазнавала суттєвих змін, то нині фахівці мають бути готовими до зміни професійної діяльності відповідно до сучасних вимог. Кваліфікована особистість повинна бути успішною, конкурентоспроможною, мобільною, гнучкою, уміти ефективно адаптуватися до нових умов, конструктивно, продуктивно мислити, самостійно працювати над власним розвитком.

Вивчення теоретичних засад проблеми дозволяє стверджувати, що «професіоналізм педагога» – це складне поняття, що інтегрує в собі комплекс складників: це методична обізнаність, педагогічна майстерність, високий рівень ерудиції, духовності, толерантності, багатий потенціал моральних цінностей, наявність адекватної самооцінки, креативність, професійна культура. Водночас зазначимо, що професіоналізм – це динамічна характеристика стану професійної готовності до педагогічної діяльності.

Акцентуємо, що своєрідністю і специфікою професіоналізму майбутнього вчителя музики є така його невід'ємна складова частина, «як мистецька компетентність». Науковцями означена категорія розглядається як «здатність розуміти зміст творів мистецтва, їх спрямування не тільки до даної епохи, чи особистості, чи представника нації, але й до людства загалом» [7, с. 135].

Сутність усього змісту нашої роботи зі студентами – майбутніми вчителями музики зводиться до формування вищезазначених характеристик та складових частин професіоналізму.

Зупинимось на окремих моментах нашої технології формування професіоналізму майбутнього

вчителя музики. Передусім зазначимо, що вся наша діяльність була зосереджена на організації навчально-виховного процесу на основі застосування активних форм навчання, безпосереднього й систематичного залучення студентів до самостійного пошуку, до самоосвіти, до опанування професійно значущих якостей.

Доведено, що найважливіша соціальна функція музики, яку неможливо замінити іншими засобами, полягає в інтуїтивно-образному досвіді пізнання дійсності. Людина, коли здобуває його, значно розширює сферу духовного спілкування з іншими людьми, навколишнім світом, моделює форми естетичного освоєння життя, способи впровадження еталонів прекрасного у практичну діяльність, стає повноцінною особистістю.

Сприйняття музики формує унікальну мову спілкування, що забезпечує зв'язки між людьми. Отже, у підготовці вчителя музичного мистецтва суттєвим є навчання сприйняття музики. Ми постійно акцентуємо увагу студентів на тому, що сприйняття музичних творів потребує зусиль, витрат духовної енергії, активності мислення, творчої уяви, фантазії. Підкреслюємо, що такими якостями володіє лише яскрава індивідуальність із розвинутою інтелектуальною, морально-вольовою та соціально-культурною сферами, що відчуває потребу в пізнанні емоційного досвіду життя, який прихований у змісті творів мистецтва. Важливо, щоб студенти усвідомили й оцінили значення музики як чинника слухового, інтуїтивно-образного й тілесного пізнання дійсності.

Відомо, що головною метою діяльності вчителя музичного мистецтва є розкриття особистості учнів, їхнього потенціалу та здібностей шляхом занурення в «<...> енергетичне поле мистецьких цінностей, посилюючи їх ціннісно-емоційний резонанс і поліхудожній вплив». Науковцями, методистами обґрунтовано (В. Качур, Е. Печерська, В. Григор'єва, В. Рева, В. Черкасов, О. Лобач та інші) необхідність врахування вікових можливостей учнів під час вивчення музичних творів. З огляду на це найбільш впливовими і доцільними є художньо-педагогічні технології, а саме: художньо-ігрові, інтерактивні, сугестивні, проблемно-евристичні, здоров'язбережувальні й інші.

Ми готуємо студентів до використання художньо-ігрових технологій у загальноосвітній школі, завдяки яким учні мають можливість ідентифікувати себе з героями українських народних казок, пісень, музичних казок. Наголошуємо, що з допомогою вчителя музики школярі осмислюють, аналізують характер, манери поведінки, учинки. Тому у практиці роботи вчителя музики в початковій школі бажано активно використовувати дитячі заклички, скоромовки, загадки, фольклорні ігри.

Практика підтверджує, що доречно використання комп'ютерних технологій на уроці музич-

ного мистецтва, що дозволяє формуванню в дітей навичок музичного сприймання, уміння розрізнати висоту тембру, силу і тривалість звука. Вправи «Спіймай у долоньку», «Пантоміма», «Ритмічне дзеркало» розвивають висотний, динамічний, тембровий слух, відчуття ритму, дозволяють розвинути емоційність і акторську майстерність.

Основні форми роботи зі студентами такі: самостійна робота з методичною літературою з музики, складання методичної скарбнички відповідно до тематики музичних знань у школі, нестандартні форми проведення занять (аукціони, конкурси, мультимедійні уроки, презентації, проекти, уроки на основі авторських комп'ютерних презентацій тощо); складання студентами портфоліо, розроблення тематики занять відповідно до навчальних програм.

Ефективність процесу формування професійної компетентності студентів значно зростає за умови тісної взаємодії їх із викладачем, співпраці на основі взаєморозуміння. Практика роботи засвідчує, що за умови відкритості освітньо-виховного середовища, його спрямування на особистість творчого, активного фахівця рівень професіоналізму майбутнього вчителя музичного мистецтва зростатиме.

Важливе для успішного формування професіоналізму майбутнього вчителя музики забезпечення таких педагогічних умов, як: достатня музично-теоретична, психофізіологічна, методико-педагогічна підготовленість учителя, що включає знання закономірностей музичного мистецтва, зв'язок елементів музичного твору, засобів музичної виразності.

Знання вікових особливостей та можливостей учнів різного віку, їхніх індивідуальних здібностей та відмінностей, знання шляхів, методів забезпечення сприймання музики учнями:

- вдалий вибір адекватного інструментарію в роботі;
- упровадження технологій дистанційного навчання в навчально-виховний процес;
- розроблення методичних аспектів навчальних курсів через електронні мережі й систему інтернет;
- організація навчально-виховного процесу на основі сучасних інформаційних, телекомунікаційних технологій;
- зміцнення культурно-освітнього середовища навчального закладу засобами музично-просвітницької діяльності;
- системна презентація творчих досягнень студентів, а також учителів, випускників коледжу.

Ми вважаємо, що реалізація зазначених положень уможливує здійснення підготовки конкурентоспроможних педагогічних працівників, здатних розв'язувати актуальні проблеми розвитку музично-педагогічної освіти.

Висновки. Отже, на основі здійсненого аналізу концептуальних науково-методичних положень, що стали вихідними для дослідження проблем формування професіоналізму майбутнього вчителя музики в педагогічному коледжі, а також узагальнення цінних тверджень у галузі професійної педагогіки доведено доцільність здійснення окремого дослідження обраного нами аспекту.

У площині окресленої науково-педагогічної проблеми суттєво враховувати як дидактико-методичні рекомендації виокремлені нами педагогічні умови підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя музики.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в деталізованому розкритті дидактичного потенціалу музичних дисциплін у формуванні професіоналізму майбутнього вчителя в освітньому середовищі педагогічного коледжу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бистрюкова А. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкових класів засобами проективної технології : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Ялта, 2009. 20 с.
2. Чиж С. Формування готовності майбутніх учителів-словесників до диференційованого навчання молодших підлітків : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2002. 20с.
3. Новий тлумачний словник української мови / уклад. : В. Яриненко, О. Сліпушко. 2-е вид. виправл. Київ : Аконіт, 2008. Т. 1. 926 с.
4. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2006. 540 с.
5. Пріма Р. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія. Дніпропетровськ : УМА-прес, 2009. 367 с.
6. Мельник І., Семенюк М. Потенційні можливості освітнього середовища ВНЗ у професійній підготовці вчителя початкових класів. *Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ялта, 2009. Ч. 2 С. 31–34.
7. Дряпіка В., Савченко Н. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва : книга для вчителя. Кіровоград : ТОВ «Умекс ЛТД», 2002. 151 с.
8. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. Масол та ін. Харків : Веста ; Ранок, 2006. 104 с.